

Tiesvedības finansēšana no trešās personas līdzekļiem (1) 1/33/22

Tiesvedības process rada izmaksas. Papildus nodevām, ko nākas apmaksāt līdz ar prasības pieteikuma iesniegšanu, prasītājiem, kuri vēlas aizsargāt savas tiesības un intereses tiesā, nākas segt arī juridiskās palīdzības izmaksas, piemēram, atlīdzību advokātam par pārstāvību tiesas sēdēs.

Ne visiem prasītājiem ir tiesas procesa finansēšanai nepieciešamie līdzekļi, turklāt veiksmīgs tiesvedības iznākums nekad nav garantēts. Prasītāji visos tiesas procesos riskē zaudēt iemaksātās nodevas un iespēju atgūt radušos juridiskās palīdzības izdevumus, tā arī nesaņemot nekādu finansiālu apmierinājumu no otras strīda puses. Papildu risku rada atbildētāja maksātspēja, kurai īpaši pasliktinoties, arī pozitīvs tiesas spriedums var kļūt neizpildāms.

Viss iepriekš minētais ir pamats dažādu tiesvedības finansēšanas modeļu attīstībai, īpaši anglosakšu jurisdikcijās, piemēram, Austrālijā un ASV. Turpretī kontinentālajā Eiropā un arī Latvijā tie līdz šim nav guvuši ievēriību no potenciālo tiesvedības dalībnieku puses. Viens no šādiem tiesvedības finansēšanas modeļiem ir finansējuma piesaiste no tiesvedības procesā neiesaistītas trešās personas (*third-party litigation funding*).

Tiesvedības finansēšana no trešo personu līdzekļiem pēc būtības ir vienošanās, kas paredz, ka persona, kura nav strīda puse, pilnībā vai daļēji finansē kāda tiesvedības dalībnieka (parasti prasītāja) tiesāšanās izdevumus apmaiņā pret tiesībām saņemt daļu no tiesvedības rezultātā piedzenamā labuma. Vairums trešo personu tiesvedības finansēšanas līgumu darbojas saskaņā ar principu, ka neveiksmīga tiesvedības rezultāta gadījumā finansējums saņēmējam nav jāatmaksā. Tas nozīmē, ka tiesvedības finanšu risks pāriet no prasītāja pie tiesvedības finansētāja.

Tiesvedības finansējuma faktiskais saņēmējs ne vienmēr ir pats prasītājs – ir iespējams arī tāds sadarbības modelis, kura ietvaros finansējumu tiesvedībai saņem persona, kas nodrošina juridisko palīdzību personai ar prasības tiesību. Starptautiskajā praksē finansētas tiek ļoti dažādas prasības, taču īpašu popularitāti ir izpelnījušās prasības par konkurences pārkāpuma rezultātā radītiem zaudējumiem, patērētāju grupas prasības, maksātnespējas administratora prasības pret parādnieka bijušajiem valdes locekļiem, u.c. Tiesvedības finansētāji mēdz finansēt gan atsevišķas prasības, gan uzņēmumu prasību portfeļus, kas var aptvert lielu skaitu prasību. Tiesvedības finansējumu var piesaistīt jebkurā tiesvedības posmā – pirms prasības celšanas un tās izskatīšanas laikā, kā arī pēc tam, kad tiesas spriedums stājies spēkā un atlicis to vien izpildīt.

Latvijā tiesvedības dalībniekiem nav pienākuma ne tiesai, ne citiem tiesvedības dalībniekiem atklāt tiesvedības finansējuma avotu, kam vajadzētu padarīt trešo personu tiesvedības finansējumu īpaši pievilcīgu. Pienākums atklāt tiesvedības finansējuma avotu pastāv jurisdikcijās, kas ir tradicionāli ierobežojošākas pret trešo personu tiesvedības finansējumu, piemēram, Singapūrā un Honkongā. Atsevišķās jurisdikcijās, piemēram, Grieķijā un Īrijā, trešo personu tiesvedības finansēšana ir pakļauta vispārīgam aizliegumam. Latvijā trešās personas finansēts tiesvedības dalībnieks var atklāt ārēja finansējuma esību tiesvedības stratēģijas nolūkos, papildus apliecinot savas prasības spēku otrai strīda pusei, kas var to pamudināt piekāpties izlīguma sarunās.

No tiesībspolitikas viedokļa trešo personu tiesvedības finansēšana veicina personu piekļuvi tiesai, jo prasītāji, kam ir dzīvotspējīga prasība, bet trūkst brīvu naudas līdzekļu, iegūst reālu iespēju prasību celt un uzturēt tiesā, tādējādi panākot savu tiesību un interešu pienācīgu aizsardzību.

Latvijas normatīvajos aktos šķēršļi trešo personu tiesvedības finansēšanai nav atrodam, jo vispār nepastāv nekāda veida regulējums attiecībā uz trešo personu tiesvedības finansējumu. Instrukcionālie investori, kas darbojas Latvijā, līdz šim nav apguvuši prasības tiesības kā potenciālus investīciju objektus. Prakses trūkumu varētu izskaidrot ar to, ka Latvijā prasības absolūtā vairumā gadījumā ir par salīdzinoši nelielām summām un daudz retāk sasniedz apmēru, kas varētu attaisnot ar tiesvedību saistīto risku uzņemšanos no instrukcionāla investora puses.

Latvijā potenciālie prasītāji var vērsties arī pie instrukcionāliem tiesvedības finansētājiem ārvalstīs, taču vienmēr jāreķinās ar mazo finansējuma piešķiršanas iespēju. Pirms finansējuma saņemšanas jebkura potenciāla prasība būs pakļauta finansētāja speciālistu padziļinātai izpētei. Praksē investori pieteikumu par tiesvedības finansējumu vērtē vairāku mēnešu garumā, un lēmums par finansējuma piešķiršanu pamatojas galvenokārt uz pašas prasības spēku un termiņu, kādā to varētu apmierināt, kā arī sprieduma izpildes iespējamību. Samērojot visus šos apstākļus, potenciālais tiesvedības finansētājs lemj par finansējuma piešķiršanu tiesvedībai.

Tirgū jau šobrīd pastāv vairāki risinājumi tiesvedības finansējuma nodrošināšanai. Piemēram, juridiskās palīdzības vienošanās ar juridiskās palīdzības sniedzēju, kas paredz veiksmes atlīdzības modeli. Tāpat iespējams noslēgt juridisko izdevumu apdrošināšanas līgumu ar kādu no apdrošināšanas sabiedrībām, kur apdrošināšanas objekts ir tiesvedības izdevumi. Tomēr neviens no šiem risinājumiem nav uzskatāms par tiesvedības finansējumu no trešās personas, un tie Latvijā ir piemērojami, tikai pastāvot specifiskiem apstākļiem.

Secinājumā jānorāda, ka brīvu naudas līdzekļu trūkums nedrīkstētu būt šķērslis prasības celšanai un uzturēšanai tiesā. Potenciālajiem prasītājiem jāapzinās, ka tirgū pastāv dažādi risinājumi tiesvedības finansēšanai, tostarp iespēja noslēgt vienošanos ar investoru par trešās personas finansējuma piesaisti.

/Turpinājums sekos/